

**Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія музики» Дніпропетровської обласної ради»**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ВСП «Фаховий музичний
коледж» КЗВО «Дніпровська
академія музики» ДОР»

Олена ПОТОЦЬКА

«29» серпня 2025 року

**СИЛАБУС
НОРМАТИВНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕТНОМУЗИЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»**

Освітньо-професійний ступінь – Фаховий молодший бакалавр

Галузь знань – В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Спеціальність – В5 Музичне мистецтво

Освітньо-професійна програма – «Музичне мистецтво»

**Д н і п р о
2 0 2 5**

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Програмою навчальної дисципліни «Етномузична культура України» передбачено вивчення основних положень із наступних питань: оволодіння знаннями про історичне походження українців, про їх звичаї, обряди, про історичні корені народної культури; вивчення пісенної спадщини українського народу; ознайомлення з основною методичною та навчальною літературою з дисципліни. Закріплення отриманих знань відбувається на лекційних заняттях та під час виконання самостійної роботи.

КОМПЕТЕНТНОСТІ.

У межах цього курсу здобувачі освітньо-професійного ступеню «Фаховий молодший бакалавр» формують інтегральну, загальні та спеціальні компетентності, передбачені освітньо-професійною програмою «Музичне мистецтво».

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері музичного мистецтва або у процесі навчання, що вимагає застосування системи інтегрованих художньо-естетичних знань з теорії, історії музики, історії мистецтва, музичного виконавства та педагогіки, та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 2 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності (СК):

СК 1 Здатність використовувати знання та розуміння традиційних і сучасних культурно-мистецьких процесів і практик у власній професійній діяльності.

СК 3 Здатність відтворювати художньо-образний зміст музичного твору у виконавській діяльності.

СК 4 Здатність використовувати спеціалізовані знання з теорії, історії та методології музичного мистецтва.

СК 5 Здатність демонструвати професійні навички та уміння в музично-теоретичній/виконавській/педагогічній/організаційно-творчій діяльності.

СК 8 Здатність оперувати професійною термінологією.

ТРИВАЛІСТЬ КУРСУ. Для здобувачів на основі базової середньої освіти: кількість кредитів ЄКТС — 3, Курс — III, Семестр — VI, загальний обсяг — 90 годин, з них аудиторних — 42 години, самостійних — 48 годин.

Для здобувачів на основі повної загальної середньої освіти: кількість кредитів ЄКТС — 3, Курс — II, Семестр — IV, загальний обсяг — 90 годин, з них аудиторних — 42 години, самостійних — 48 годин.

МЕТОЮ навчальної дисципліни «Етномузична культура України» є ознайомлення здобувачів фахової передвищої освіти з музикою та обрядовими традиціями українського народу, виховання любові та поваги до народної музики як до мистецтва великої художньої цінності.

Дослідження культурної спадщини є основою формування національної свідомості й ідентичності, розуміння ментальності та духовності народу, а також розвиток навичок пошукової роботи та творчої уяви. Фольклор є джерелом знань про традиції, вірування та спосіб життя українців, а також ефективним інструментом для виховання естетичного смаку, любові до мови та формування моральних цінностей здобувачів.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ (РН):

РН 1 Спілкуватися державною мовою усно і письмово в процесі навчання та виконання завдань.

РН 3 Грати на музичному інструменті/співати артистично, технічно, осмислено відтворюючи художньо-образний зміст музичного твору відповідно до його стильових особливостей.

РН 6 Визначати зміст, форму, жанрово-стильові особливості музичного твору як на слух, так і при вивченні нотного тексту.

РН 9 Оперувати традиційними й сучасними знаннями в контексті освітньої виконавської/музично-теоретичної/педагогічної/організаційно-творчої діяльності (відповідно до освітньо-професійної програми).

РН 13 Використовувати професійну термінологію під час виконання творчих та навчальних завдань.

МІСЦЕ ДИСЦИПЛІНИ В СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІЙ ПОСЛІДОВНОСТІ

Дисципліна «Етномузична культура України» вивчається у шостому семестрі третього курсу (на основі базової середньої освіти) та у четвертому семестрі другого курсу (на основі повної загальної середньої освіти). Для її розуміння та набуття практичного досвіду необхідні знання, отримані на рівні спеціалізованої професійної музичної освіти, а саме — знання музичної термінології та базових закономірностей музичного мистецтва, володіння музичним інструментом, техніками одноголосного та багатоголосного співу, читання з листа, транспозиції, запису музики на слух тощо.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Дисципліна «Етномузична культура України» реалізується у вигляді аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів фахової передвищої освіти. Протягом

періоду вивчення дисципліни «Етномузична культура України» застосовуються наступні напрямки роботи: слухання лекційного матеріалу, вивчення архівних записів, спів зразків пісенного фольклору, творчість, аналіз нотного та поетичного текстів пісень.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. Фольклор – традиційна і сучасна творчість усної традиції.

В темі розглядається фольклор, як найбільше духовне багатство народу, який є вираженням бачення навколишнього світу, відображенням подій, що відбувалися протягом віків. Терміни: «фольклор», «фольклористика». Тематика найдавніших пісень, зв'язок із землеробським календарем, обрядами, що зародилися у дохристиянські часи. Перші нотування («Дунаю, Дунаю, чому смутен течешь»), поява збірок українських народних пісень (кінець XVII – початок XVIII століть, «Скажи мені, соловейку, правду») Діяльність фольклористів: М. Максимовича (збірка «Українські народні пісні, 1834 р., «Збірка народних українських пісень», 1849 р.), Г. Сковороди.

ТЕМА 2. Календарно-обрядові пісні.

Дана тема присвячена фольклору пов'язаному з календарними святами та обрядами упродовж усього року. Зв'язок календарної обрядовості з первісними уявленнями людей про природу як першооснову суспільства. Розподіл пісень згідно чотирьом порам року: зима – колядки та щедрівки; весна – веснянки; літо – купальські; осінь – обжинкові.

ТЕМА 3. Родинно-обрядовий фольклор.

Дана група пісень розглядає фольклорні твори присвячені дітям. Це багатожанрова система, що складається із прозових, речитативних, пісенних та ігрових творів. Дитячий фольклор умовно розділяють на 3 групи: 1) тексти, створені дорослими для дітей; 2) твори, які перейшли у дитячий фольклор із загального фольклорного доробку; 3) твори, створені самими дітьми. До дитячий пісень зараховують такі жанри: забавлянки, потішки, заклички, примовки, скоромовки, лічилки. Окрему групу складають колискові пісні, та їх функції. Словесні та музичні особливості пісень, характеристика будови. Пісні що виконуються під час весільних свят, які розподіляються упродовж всього весілля відповідно до обрядових дійств. Особлива увага приділяється характеристиці особливостей музичної мови, словесного тексту, структури. В темі «Плачі» розглядається фольклорні імпровізаційні вокальні твори, які використовуються під час обряду оплакування померлого, де імпровізування відбувається на підставі варіювання коротких ритмо-мелодичних заплачок. «Голосіння» виникли у зв'язку з драматичними подіями у давнину, з навалом східних кочовиків на Київську Русь, а потім розповсюджувалися за часів козаччини у зв'язку з турецьким та польським поневоленням. Знайомство з використанням плачів і голосінь у творах професійних композиторів: Б. Лятошинський – Хорова поема «Тече вода в синє море», лейттема; К. Данькевич – хор «Чорний крук у полі кряче»; Є. Станкович триптих «На верховині» (І ч.)

ТЕМА 4. Український народний епос

В темі «Українські думи» даний жанр розглядається як імпровізаційно-речитативний епічний твір для голосу в супроводі бандури. Риси відрізнєння думи від історичної пісні манерою виконання, великими розмірами, наявністю інструментального супроводу. Визначення мелодійного руху і ритміки словесними та логічними наголосами тексту. Знайомство з використанням дум у творах професійних композиторів: М. Вериківський – вокально-оркестровий твір дума «Про дівку Бранку»; Л. Колодуб – симфонічна дума «Шевченкові образи». В темі також йде мова про історичні пісні які достовірно відображували воєнні дії минулих часів. Історичні пісні за тематикою споріднені із думами, але на відміну від дум, де переважає імпровізаційність, гнучке слідування музики за текстом – пісня має чітку куплетну побудову, що створює більш узагальнений музичний образ. Класифікація мелодики історичних пісень за теорією А. Іваницького, який розподіляє її на 3 типи: 1) речитативний; 2) кантиленийний, 3) маршовий. Знайомство з використанням історичних пісень у творах професійних композиторів: К. Стеценко – кантата «У неліденьку у святую»; І. Карабиць – симфонія «5 пісень про Україну».

ТЕМА 5. Ліричні пісні.

Дана тема присвячена наймолодшому фольклорному пласту - ліричним пісням, які доктор мистецтвознавства А. Іваницький класифікує за двома групами: 1) соціально-побутові пісні (чумацькі, бурлацькі, рекрутські, козацькі); 2) побутові пісні (про кохання). Інтонаційний лад ліричних пісень. Ладово-гармонічна мова. Козацькі пісні Дніпропетровщини. Знайомство з використанням дум у творах професійних композиторів: С. Гулак-Артемівський – опера «Запорожець за Дунаєм»; М. Лисенко – опера «Наталка Полтавка»; Б. Лятошинський «Український квінтет».

ТЕМА 6. Необрядовий фольклор.

В темі приділяється увага жартівливим та танцювальним пісням, гумористичним настроям у тематиці фольклорних творів, як правило звернених до молоді. Роль жартівливих пісень у звичаях, танцях, та повсякденному та трудовому житті людини. Розглядаються особливості інтонаційного ладу, мелодики, ладово-гармонічної мови, ритміки. Розглядається розділ фольклору, основне призначення якого полягає у танцях під час виконання співів, єднання слова, наспіву і танцювального руху. Фольклорист А. Іваницький поділяє танцювальні пісні на 4 групи: 1) пісні до побутових танців; 2) коломийки; 3) шумка, телепенька; 4) пісні до танців запозичених з фольклору сусідніх народів – полька, краков'як, кадрили, вальс. Знайомство з використанням дум у творах професійних композиторів: Симфонія невідомого автора поч. XIX ст. – козачок; Колачевський «Українська симфонія» - 4 ч. «Ой гай, гай», «Ой джигуне, джигуне».

ТЕМА 7. Народні музичні інструменти на Україні.

Дана тема розглядає історію виникнення та побутування музичних інструментів на Україні. Надається перелік основних інструментів: бас (басоля, козобас), волинка, гудки, гусли, кобза (бандура), ліра, свиріль (кувички),

скрипка, сопілка, сурми, торбан, трембіта (ріг, ріжок), цимбали, шумові та ударні інструменти. Увага приділяється окремій групі інструментів.

ТЕМА 8. Український солоспів. Пісня-романс XVIII-XIX століття.

В темі «Пісня-романс» звертається увага на пісні літературного походження, що написані конкретними авторами, поетами і композиторами, і широко виконуються поряд з народними. Виконання пісень-романсів з акомпанементом, спочатку бандура, ліра, потім гітара, фортепіано. Фактура, характерні романсові риси, гармонія. Знайомство з використанням дум у творах професійних композиторів: пронизана фортепіанна творчість В. Косенка та Б. Лятошинського; Г. Майборода опера «Ярослав Мудрий».

ТЕМА 9. Використання фольклору у творах професійних композиторів. Народна музична культура на сучасному етапі. На прикладі творчості композиторів Дніпропетровщини.

Узагальнююча тема, яка поєднує весь пройдений матеріал. Розглядаються твори професійних композиторів які у своїй творчості використовували фольклорні твори: Л. Дичко «Пори року», Л. Ревуцький «Ой, весна весниця», Є. Станкович «Цвіт папороті», цикл В. Іщенка «Обжинкові», К. Стеценко «Ой, за горою, за зеленою», М. Вериківський «Котику сіренькому», Л. Дичко «Червона калина», Б. Лятошинський «Український квітець», М. Калачевський «Українська симфонія», С. Гулак-Артемівський «Запорожець за Дунаєм», Симфонія невідомого автора (соль мінор). В темі розглядається використання сучасними композиторами фольклорного матеріалу. Особлива увага приділяється творчості композиторці Дніпропетровської організації Національної Спілки Композиторів України –В. М. Мартинюк (Брондзі). Кантата Валентини Мартинюк «Ішов козак долиною».

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Вивчення дисципліни передбачає проведення поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль включає до себе перевірку засвоєння матеріалу тем курсу згідно з тематичним планом. Перевіряються завдання, виконані в аудиторії, і завдання, виконані під час самостійної роботи. Здобувач освіти, відповідно до робочої програми дисципліни, виконує форми роботи, захищає їхні результати у встановлені терміни.

Методи усного контролю: вільне володіння теоретичними знаннями щодо лекційних матеріалів. Спів пісень відповідно тем курсу.

Методи письмового контролю: написання тестових, слухових робіт з дисципліни.

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку з метою визначення результатів навчання та здійснюється за необхідністю або бажанням здобувача / викладача у формі заліку у терміни, встановлені навчальним планом. У разі активної роботи здобувача освіти протягом семестру та виконання всіх завдань відбувається автоматичне нарахування балів. В іншому випадку (пропуски занять, відсутність виконаних робіт, незадоволеність власними результатами) –

форми семестрового контролю визначаються індивідуально на потребу здобувача / викладача у встановлені терміни.

Критерії до підсумкового контролю визначаються додатково у відповідності до рівня групи.

ПОЛІТИКА КУРСУ («ПРАВИЛА ГРИ»)

- Курс передбачає роботу в колективі.
- Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики.
- Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.
- Активна участь здобувачів у навчальному процесі заохочується додатковими балами.
- Під час роботи над індивідуальними завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності.
- Пропуски занять здобувачами припустимі тільки з поважних причин.
- Пропущені практичні заняття зараховуються шляхом самостійного опрацювання студентом деяких завдань із наступною перевіркою за розкладом консультацій викладача.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Клименко, І. *Обрядові мелодії українців у контексті слов'яно-балтського раньотрадиційного меломасиву: типологія і географія*. Т. 1: Монографія. Київ: Національна музична академія ім. П. І. Чайковського, 2020. 360 с.
2. Коломийчук, О. *Календарна обрядовість українців Бойківщини: осінньо-зимовий цикл (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.): монографія*. Київ: Видавництво «Ліра-К», 2022.
3. Мушкетик, Л. Г. *Моральний канон української традиційної культури: за фольклорними джерелами*. Київ–Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня “Рута”», 2022.

Додаткова:

1. Вовк, Хв. *Студії з української етнографії та антропології: [Вибрані праці]: монографія*. Київ: Мистецтво, 1995. 356 с.
2. Борисенко, В. К. *Сімейна обрядовість українців XX – початку XXI століття*. Київ: ІМФЕ, 2016. 253 с.

3. Данилейко, І. Досвід реконструкції типових весільних мелодій за збіркою текстів кінця XIX століття з околиць Ніжина, записаних О. Малинкою. *Проблеми етномузикології*. Київ, 2019. № 14. С. 96–117.
4. Данилейко, І. Особливості ладової організації весільних меломасивів лівобережжя нижньої Десни (Чернігівщина). Мелодії триопорного ладу у шестидольних композиціях. *Проблеми етномузикології: зб. наук. статей з географ. атласом*. Київ, 2013. № 8. С. 155–163.
5. Качор (Пшенічкіна), Г. Весільні пісні з рефреном «рано-рано» на Наддніпрянщині та Поліссі у їх структурному та стилістичному порівнянні. *Народна музика Волині та Полісся: проблеми дослідження і популяризації: тези і матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції до 35-річчя кафедри музичного фольклору РДГУ та 200-річчя з дня народження Оскара Кольберга (Рівне, 31 жовтня – 1 листопада 2014 р.)* / упоряд. Р. І. Дзвінка, Ю. П. Рибак. Рівне, 2014. С. 144–156.
6. Клименко, І. Українські весільні тиради на шестискладовій основі. *Етномузика: збірка статей та матеріалів, присвячена пам'яті Юрія Сливинського*. Число 10 (2013) / упоряд. Б. Луканюк. Львів, 2014. (Наукові збірки ЛНМА ім. М. Лисенка. Вип. 33). С. 31–53.
7. Клименко, І. Весільні пісні. *Історія української музики* у 7 т. Т. 1 / НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського. Київ, 2016. С. 146–159.
8. Маркевич, М. *Обычаи, повір'я, кухня і напитки малороссіян*. Київ: В типографіи И. та А. Давиденко, 1860. 175 с.
9. *Весілля (методичний поради́ник, сце́нарії)* / упоряд. Г. М. Бурхович. Дніпропетровськ: ВПОП «Дніпро», 1994. 25 с.: нот. додатки.
10. Любимова, А. Весільні мелодії «середньодніпровського набору» в ареалі Дніпровських порогів. *Музикознавча думка Дніпропетровщини: збірник наук. статей*. Вип. 21 (2, 2021). Дніпро: ГРАНІ, 2021. С. 122–144.
11. *Народні пісні сучасної Дніпропетровщини*. Вип. 1. Томаківський район / упоряд. Галина Пшенічкіна, Анастасія Любимова. Дніпро: Ліра, 2016. 56 с.: 8 фото.
12. *Народні пісні сучасної Дніпропетровщини*. Вип. 2. Петропавлівський район / упоряд. Галина Пшенічкіна, Анастасія Любимова. Дніпро: Ліра, 2019. 164 с., нот., іл., аудіодиск.
13. *Весілля*: у 2-х кн. / упоряд. М. М. Шубравська (тексти, примітки), О. А. Правдюк (нотний матеріал). Київ: Наукова думка, 1970.

Інформаційні ресурси:

1. <https://folklore-archive.org.ua/>
2. <http://www.nbu.gov.ua/node/6239>
3. <http://history.org.ua/uk>
4. Просили батько, просили мати: етнографічний фільм
<https://www.youtube.com/watch?v=t-L0sBeA-fE>.